

Kap 3 : ”1934/74 – Hagesessorna”

Sibyllas barn kom i två kullar. Den första kullen var prinsessorna Margaretha, Birgitta och Desirée. Sedan var det fem år till prinsessan Christina och CG. De tre första hölls hårt, försvann in i sina äktenskap och är mest ihågkomna som ”Hagesessorna”. Det blev de två yngsta som fick ansvara för den svenska monarkins fortlevnad. Detta är inte en bok om CGs systrar men det är en bok om monarkins anpassning till en ny tid. I anpassningen ingick skapandet av en ny syn på kungahuset som mer folkligt och demokratiskt och där spelade Hagesessorna en viktig roll. Jag gör några nedslag i deras liv.

*

Omgivningen beundrade den idyll som Sibylla skapade kring sig. Haga slott blev till en sorts högreståndsversion av Carl Larssons Sundborn. Slott är kanske för mycket sagt. Det innehöll bara 22 rum, 30 om man räknar med vinds- och ekonomirummen. Tjänstefolkets rum, köket och representationen tog det mesta av utrymmet. Själva disponerade de motsvarade en femrumsvåning. Badrummet var på vinden. Idyllen dokumenterades av Gustaf Vs betjänt – senare Edmunds chaufför & allt i allo – Engelberth Bengtsson, amatörfotograf och med tiden något av officiell hovfotograf. Första filmen var av Margarethas första skidfärd 1937. Edmund och Sibylla tyckte resultatet var så lyckat att de bad honom fortsätta. 1940 färdigställde Bengtsson två filmer ”Hagaidyller” och ”Sommarslottet”, senare utvidgade och omdöpta till ”Det var en gång tre små prinsessor” och ”En sommarsaga på Sagoslottet”. I samband med det tog han även ett antal stillbilder av barnen (eller – bildkvalitén förefaller medelmåttig – gjorde han papperskopior från filmnegativet). Dessa publicerades som ”Tre små sessor : ett album om prinsessorna Margaretha, Birgitta och Desirée” med ett förord av Sibylla.¹ Det blev så småningom sex tusen meter film och 60 tusen stillbilder.

1940 gjorde även Svensk Filmindustri en film ”Fjäril vingad” i regi av Gösta Roosling. Denne var en av SFs flitigaste journalfotografer och han och Edmund hade stött ihop ett flertal gånger. Enda villkoret var att Edmund fick en kopia av filmen till familjearkivet. Liknande journalfilmer och bilder blev sedan ett stående inslag i reportagen under hela 1940-talet. På slutet inkluderades även Christina bland sessorerna. De sista filmerna var:

Gösta Roosling, Svensk Filmindustri, ”Julstök på Haga” (1948). CG var rädd för surret varför han först fick leka med kameran. Christina mutade honom med pepparkakor när han konstrade. Inspelningen gick fort. Den tog faktiskt bara fyra timmar.

Bertil Edgren, Europafilm, ”Hos farfars far på Solliden. Med Hagabarnen på sommarlov” (1949).

Kortfilmaren m m Nils-Gustaf Holmquist, Europafilm, ”Hagabarnen på Solliden” (1950). Holmquist och sessorerna inkl CG arbetade hårt i tre veckor från sju på morgonen till sex på kvällen med en timmes matrast. CG var inte på sitt bästa humör och ville hellre leka med sin trampbil. ”Holmquist tog då fram en nalle, tryckte den i händerna på tronföljaren och röt: – Lek, ungiävel, lek! Och ungen lekte snällt!”² Filmen hade premiär som förfilm på biograferna veckan före jul. ”Meningen med filmen är att visa att dessa barn lever, leker och arbetar och uppfostras precis som alla

¹ Edger Lund & Engelberth Bengtsson. Tre små sessor. Stockholm, 1940.

² Björn Vinberg. 50 år med kungen : från lillprins till monark. Pressens bild, 1996.

andra svenska barn. Och för andra barn är de faktiskt förebilder, inte därför att de är kungliga, utan därför att de är så väluppfostrade och trevliga, så arbetsamma och flitiga, att de är värda det. ... svenska barn kommer att känna igen sig som kamrater med de fem syskonen.”³ I filmen inledde sessorerna dagen med att mjölka korna och fortsatte i samma frejdiga stil.

Gösta Roosling ”Sommarlov på Solliden” (1951). Denna tog en månad eftersom CG hellre ville leka med sin nyaste trambil. I filmen ingick en danssekvens med syster Christina. CG smög sig fram under inspelningen och tittade storögt på.

I samband med pensioneringen visade Bengtsson sin samlade produktion om Hagasessorerna på Konserthuset och reste sedan runt och visade dem för skolklasser. Intäkterna gick till välgörande ändamål.⁴ Även de kommersiella filmerna distribuerades som skolfilm. Bilderna av dessa välklädda, välskrubgade, arbetsamma flickor i korkskravslockar gjorde ett varaktigt intryck på en hel generation unga kvinnor. Som monarkistisk propaganda påminner dessa journalfilmer, fotografier, reportage, bilderböcker och minnen om Hagasessorernas sommarlov bara alltför mycket om president Sukarnos sarkasm: ”Den bästa politiska filmen är den amerikanska filmen för den håller åskådarna borta från politiken.” Sibylla tog en aktiv del i alla dessa filminspelningar, fungerade som regiassistent och insisterade på att få godkänna slutresultatet. Tyckte hon inte om en sekvens klipptes den bort.

Den 1 januari 1939 provanställdes barnjungfrun Ingrid Björnberg (1913-1994). Hon var adelsfröken från stora Djupsås fideikommiss i trakten av Vara, Västergötland. Fadern dog medan hon och syskonen var små och fideikommissen gick ur händerna på dem. Familjen flyttade till Skara där hon gick i flickskola, examen 1932, och siktade på en socialpolitisk karriär. 1934 sökte hon in till stiftelsen Barnavårn i Göteborg och praktiserade därefter hos en svensk diplomatfamilj i Washington. Hon rekommenderades av Folke Bernadotte att söka tjänsten hos Edmund. När CG 1953 började på Broms skola hade hon för avsikt att sluta och ägna sig åt socialvård i en eller annan form men blev i stället mera av en sällskapsdam åt Sibylla och slutade som åldfru med ansvar för Stockholms slott – 608 rum. Den enda information av personligt slag som finns om henne är att hon semestrade i de österrikiska alperna och lät sina syskons barn leka med CG på slottet. 1953 gick hon engelskurser på Borgarskolan, kanske för att kunna följa med CG och sessorerna utomlands. Liksom många trojänare förefaller hon ha offrat sitt eget familjeliv för arbetet. Belöningen var dock inte att klaga på.

Ingrid Björnberg kom av prinsessan Desirée att få smeknamnet ”Nenne” därför att hon alltid sade ”nä nä” till allting som var roligt och slabbigt. Kanske det. Även prins Lennarts barnsköterska Olga Sjöberg kallades för ”Nenne”. Ingrid Björnberg kom att spela en stor roll för våra Hagasessors eftermäle. Hon förde dagbok och denna dagbok publicerades 1975 före CGs bröllop som ”Dagbok från Haga” spökskriven av Året Runts journalist Anna Nyman. Det är oklart på vems initiativ. Dagböckerna låg i bankfack till 1973 och boken var först tänkt som hennes memoarer. När det kom till kritan ville hon varken lämna ut sig själv eller familjen Bernadotte. Det som återstod var en Sörgårdenidyll. (Kanske inte idyllisk nog för CG som i alla fall undvek att medaljera henne. Detaljer saknas. Drottning Elisabeth IIs guvernant Marion Crawford hade 1950 publicerat en liknande mera frispråkig bok som togs illa upp.) Björnbergs bok och kompletterande intervjuer låg till grund för en pjäs året därpå om

³ Filmen om Hagabarnen. Svensk Damtidning, 1950:53.

⁴ Engelberth Bengtsson. 'Får jag filja', sa prinsen. Året Runt, 1953:44.

”Sessorerna på Haga” skriven av Per Lysander och Suzanne Osten. Den var en satir men en ytterligt välvillig sådan.

Den som suktar efter bilder av CG som liten hänvisas till boken ”Carl Gustaf, Lillprinsen på Haga” från 1950 där man garanterat får sitt lystmäte. CGs och sessorernas goda humör på fotografierna brukar tillskrivas Nenne. ”Det syns inte på julbilderna, men Nenne ligger på golvet och spelar apa så att barnen ska skratta riktigt uppsluppet.”

*

”Dagbok från Haga” har regelbundet utnyttjats som källa till Hagabarnens barndom. Med tanke på tillkomsten, att den faktiskt är en vinklad propagandaskrift, bör man nog vara en smula försiktig med den. Ett genomgående drag i alla alternativa skildringar är att idyllen inte var lika kompakt som den framstår i dagboken. Edmund må ha lekt ibland med sina barn men varken han eller Sibylla hade någon nära relation till dem. Uppfostran, även den kungliga uppfostran att föra sig inför främmande, sköttes av tjänstefolket. Sibylla läste aftonbön med sina barn och fick rapporter om hur de skötte sig.

Barnen måste ju lära sig att uppträda i sällskap, gå omkring och hälsa på egen hand, konversera med främlingar, lägga band på sin blyghet. Jag [prinsessan Sibylla] kunde inte säga till flickorna »inbilla er inte att någon tittar på er; bara ni uppför er korrekt så lägger ingen märke till er». För det är ju just vad man gör: stirrar, lyssnar, lägger märke till, fotograferar, kanske TV-filmar.⁵

Sibylla ägnade en hel del eftertanke åt CGs utbildning. Döttrarna behandlades betydligt mera styvmoderligt. Hon och Gustaf VI bestämde gemensamt (och uppenbarligen över flickornas huvud) att de efter slottsskolan skulle studera vid franska skolan och därefter få någon sorts husmorsutbildning så att de förstod vad tjänstefolket hade för sig. Undantaget var Margaretha som både stammade och led av dyslexi och fick gå i slottsskolan ända fram till 16-årsdagen 1950. I efterskott ansåg Sibylla att det varit ett stort misstag. Hon blev ”för kunglig”. Ytterligare ett misstag var att inte ge döttrarna större frihet. De följdes vart de gick av en egen sällskapsdam: Deras guvernanter Dényse de Muralto och Patricia (?) Hamilton, allt-i-allon fröken Birgitta Wijkander och senare någon hovdam.^{6,7} Sibylla hade efteråt dåligt samvete:

I sin uppfostran av barnen har hon försökt kompromissa mellan gamla tiders kungliga kontinentala uppfostran, den enda hon kände till, och det demokratiska Sveriges moderna syn.

– Kanske var jag för sträng, har hon sagt efteråt. Men jag tyckte inte att jag kunde låta flickorna gå ensamma på stan som deras kamrater gjorde och som de själva ville. De måste alltid ha en hovdam med sig och det avskydde de.

”Sibylla är järnhård”, sas det.⁸

Detta med Sibyllas stränghet mot döttrarna var mycket omskrivet utomlands. Hon kallades både ”järnprinsessan” och ”den tyska junkern”. Kanske hade sessorerna beklagat sig. Deras

⁵ Margareta Vinberg. Prinsessan Sibylla: ”Så har barnen varit mina bästa kritiker”. Vecko Journalen, 1965:13.

⁶ Svenska Dagbladet, 1948-02-16.

⁷ Tyra Öhrvall. Där en prins är bollkalle. Året Runt, 1952:1.

⁸ Ebba Samuelsson. Prinsessan Sibylla. Svensk Damtidning, 1972:39.

vardag var full av oskrivna regler: Man rör sig aldrig utomhus utan hovdam. Man rör aldrig pengar – det är hovdamen som betalar. Man står alltid i kö. Man fyndar inte på realisationer. På restauranger skall ett gift äldre par sitta vid samma bord. Man dansar enligt ett uppgjort schema. Man röker inte offentligt. Umgänget skall godkännas av hovet. ”Men de är vana vid detta och knotar inte.” Prinsessan Christina berömde sig vara den första av systrarna med en ”modern” uppfostran men inte heller hon tog sig några överdrivna friheter. När hennes fästman Tord Magnusson var i Amerika 1970 levde hon som en eremit och såg varken sol eller måne. Inga diskotek. Ingen bio. Bara officiella tillställningar. CG vägrade blankt att foga sig i något sådant.

*

Det fanns i omgivningen en allmän känsla att Hagabarnen var ovanligt blyga och sent utvecklade. Enligt Sibylla ett Bernadotteskt släktdrag. Värst påstås det ha varit för de två ”kungligt uppfostrade” Margaretha och CG. Detta förklarades med deras speciella situation: Att ständigt bli uttittade, utsättas för ovana situationer och särbehandlas. Det tog tid att vänja sig. Senare tillkom problemet att ingen sade emot. Sådana personer umgicks de inte med. Pedagogiken verkar i början inte ha varit den bästa. Det fanns en föreställning, särskilt från Edmund, att kungligheter klarar av vad som helst och om de inte klarar av det så var de inte kungliga nog. Dalt var bannlyst. Om någon av flickorna satt och grät för sig själv av kraven kunde Edmund säga: – Gör det ont? – Nej? – Ja, då så! Efter hans död blev uppfostran mindre militärisk: Mera av gradvis tillvänjning, mindre av att oförberedd slängas i plurret.

Det största problemet för Hagabarnen uppges ha varit att förstå sin sociala position som prins eller prinsessa. Edmunds åsikt var att ”det skall böjas i tid det som krokigt ska bli.” Var man kunglig gällde det att leva upp till kraven, ”nobless oblige” ända ifrån vaggan vilket var det sätt som han själv blivit uppfostrad på. Sibyllas åsikt var att ju senare i livet de insåg sin position med de krav den ställde på dem desto bättre var det för dem. De blev för brådmogna annars. Birgitta och Desirée gick inte ens första åren i slottsskola utan fick hemundervisning av en guvernant. De skulle skyddas. Senare i livet ökade dock kraven.

Uppenbarligen var det mycket diskussioner hemma om vad som var en lämplig uppfostran. Det ryktades att Margarethas bristande självförtroende längre fram i livet berodde på att hon ”sönderuppfostrats”. Svårt att veta vad som menas. Kanske var det för många kockar om receptet. En av kockarna förefaller ha varit Edmunds vän och hovchef 1932-1936 (enligt andra uppgifter 1934-1937 eller 1934-1940) Folke Bernadotte. I sin bok Pojkar och scouting från 1940 skriver han: ”Min egen uppfostran var sträng och konsekvent men aldrig hård. Vad som emellertid gjorde den till i bästa mening danande var, att vi barn alltid kände den stora fond av kärlek som låg bakom strängheten. Ingenting kan skapa den rätta respekten som denna dualism: stränghet – kärlek.” Folke Bernadotte hade även åsikter om aga: Den skulle endast utövas mot pojkar, inte mot flickor, och den fick inte ske i hastigt mod. ”Kommer pojken underfund med att pappan ångrar sig efter agan kan den senare ställa till det sju resor värre för sig. Och för pojken!” Föräldrarna måste dessutom vara överens om att aga bör ske. Det kunde bli ödesdigert annars.

Eftersom hela familjen var involverad i scoutrörelsen var scoutidealen viktiga. Om Sibylla sades: ”Hon hade scoutens inställning till disciplin: disciplin av egen vilja, inte för disciplinens skull.”⁹ Eller som man sade förr: ”Snällt barn agar sig självt”.

⁹ Barbro Hultman. Det skulle blivit ett julkort till vännerna . Vecko Journalen, 1972:50.

När Birgitta senare skulle uppfostra sina egna barn ville hon återuppliva Hagapedagogiken: ”[Jag kräver självdisciplin och lydnad!] Varken min man eller jag tror på den så kallade fria barnuppfostran. Vi är övertygade om att ett litet barn behöver känna en vilja som är starkare än dess egen. Jag är helt emot systemet med pappan som bestraffare. Jag kommer aldrig att säga till mina barn att vänta bara när pappa kommer hem, då skall du få smisk för att du varit olydig. I stället tar jag itu med problemet när det är färskt, då gör det mest nytta. Pappa skall inte behöva känna sig som busen i huset! När han kommer hem från arbetet skall både han och barnen känna att det är fest!”¹⁰ En dålig erfarenhet av Hagapedagogiken var att Nenne blev för mycket en del av familjen. Birgitta och syskonen sprang hellre till henne för att tröstas än till mamma eller pappa vilket påstås ha gjort Sibylla svartsjuk. Birgitta undvek sådant genom att låta sina egna barn skötas av korttidsanställda aupairflickor.¹¹

Sibylla och Ingrid Björnberg utförde disciplineringen: örfilar, luggningar och tillsägelser men ingen aga. Båda hade trots det dåligt samvete efteråt för att ha varit för hårda. Tonvikten låg på barnens plikter, inte på deras privilegier. Privilegierna blev de bara långsamt medvetna om. Tjänstefolket var tydligen osäkra på hur de skulle bete sig inför all denna skendemokrati. Enda gången Edmund blev riktigt arg var när flickorna försökte utnyttja dem för sin egen bekvämlighet. Varför var de annars där? Uppenbarligen blev Edmund svaret skyldig.

* * *

Så här blev Margarethas uppväxt i praktiken:

Margaretha uppfostrades på gammalt traditionellt sätt. Gick i skola på slottet [1941-1950] tillsammans med några få utvalda flickor, fick aldrig gå ensam på stan. Hon är den enda av systrarna som fortfarande inte säger ”du” till sina väninnor och inte heller duas av dem. På gammalt sätt tilltalar man varandra i tredje person.¹² [Margaretha tilltalas Sessan.]

Skall man vara litet elak kan man säga att Margaretha både ville äta kakan och behålla den. Hon ville slippa allt det i prinsessskapet, som hon inte tyckte om eller inte klarade av, men samtidigt bevara de otvivelaktiga förmåner, som hörde den kungliga bördens till.

Margaretha fick gå i slottsskolan p g a sin ordblindhet. Det berövade henne alla kontakter med vanliga barn. Hon pikades för sin längd och började gå ihopkurad. [Hon och tre likaledes långa väninnor var kända som ”poppel-allén”.¹³] Föräldrarna gjorde sitt bästa för att alltid hjälpa henne, vilket gjorde henne ytterligt föräldraberöende. Hon kunde inte heller förstå sig. När något i representationen skrämde eller tråkade ut henne kunde hon ej dölja det. Hon hade också dålig självbehärskning och ett hetsigt temperament och låg som storasyster i fejd med halvsystrarna [Birgitta och Desirée].

Hon var totalt likgiltig för sådant som kläder, frisyr, smink och annat.^{14, 15} [Det förefaller som en missuppfattning. Margaretha var liksom Sibylla noggrann med

¹⁰ Om Birgittas familjeliv. Husmodern, 1965:44.

¹¹ Prinsessan Birgitta von Hohenzollern & Fred König. Prinsessan Birgitta. Min egen väg. En memoarbok. Albert Bonniers förlag, 1997.

¹² Christina Franzén. Kungen och hans flickor. Svensk Damtidning, 1972:25.

¹³ Svensk Damtidning, 1994:43.

¹⁴ Anita Nyman. Allt om kärleken i Margarethas liv. Svensk Damtidning, 1973:25.

¹⁵ Christina Franzén. Kungen och hans flickor. Svensk Damtidning, 1972:25.

makeupen och klädseln när det krävdes men ”småpysslade” inte med sitt utseende.¹⁶ Till vardags var det nästan aldrig läppstift, sällan nagellack och bara lite svart på ögonfransarna. Håret var askblont och självlockigt. Hårfrisörska var det högst en gång i veckan.^{17]}

På slottsskolan har prinsessan Margaretha läst samma skolkurs som andra svenska barn, med lite extra tillägg för litteratur- och konsthistoria. Hon förstår all konversation på engelska och tyska.

Nu ska hon läsa lite mera språk och lite mera konst- och litteraturhistoria, samt öka på kunskaperna i samhällslära, ekonomi och historia. Det hör till god allmänbildning och framför allt till hennes furstliga uppgifter. En ung prinsessa måste lära sig att tala med främmande människor med olika intressen, och sådant måste man läsa sig till.¹⁸

(Detta med att Margaretha fick gå i slottsskola p g a sin dyslexi är förmodligen osant, men har varit omöjligt att reda ut. Första året fick hon samma typ av utbildning med informator som sin mor. Hon saknade klasskamrater. På rasterna brukade hon gå ned i köket för sällskap. Senare hade hon fem klasskamrater ur föräldrarnas umgänge. Lärarinna var Ulla Werner – tidigare Lyceum – som även förestod syskonens lekskola. Sin ordblindhet försökte Margaretha överkomma genom hårt arbete. Hon klarade till slut att läsa Anna på Grönkulla, Polyanna, Sju syskon och motsvarande. Med tanke på hennes besvär förefaller det egendomligt att Sibylla senare skulle varit omedveten om orsakerna till CGs läs- och skrivsvårigheter. Man anar någon sorts önsketänkande.)

Sibylla förefaller efter Edmunds död ha ändrat uppfattning om hur döttrarna skulle utbildas: Hennes döttrar skulle lära sig något riktigt, ”kanske ett yrke, i varje fall en sysselsättning, där de kan få utveckla sina individuella anlag.”¹⁹ Sommaren 1950 diskuterade hon saken med vänner i England. Dessa skulle försöka hitta en inackordering åt Margaretha så att hon kunde lära sig språket och vidga vyerna.

Av detta blev det ingenting. Under sommaren fick Margaretha lunginflammation och var inlagd på sjukhus tre veckor. Därefter fick hon en långvarig förkylning med luftrörskatarr. Första halvåret 1951 konvalescerade hon tre månader i Italien. Hon var där inkognito och tyckte det var väldigt spännande att inte bli igenkänd. Därefter tillbringade hon en tid hos drottning Ingrid i Köpenhamn där hon läste konsthistoria och språk och även gick kurser på Handarbедets Fremme i knyppling och brodyr. Englandsvistelsen sköts upp ett år.

Under hösten 1951 gick hon en sjukgymnastkurs på Norrbackainstitutet och praktiserade på kronprinsessan Lovisas barnsjukhus. Under våren 1952 gick hon en kurs inom civilförsvaret och i oktober började hon på en hushållsskola i England, Seer Green House i Beaconsfield halvvägs mellan London och Oxford, där hon gick sex månader under uttryckliga order från Sibylla att hon skulle behandlas som alla andra, mycket ovant för Margaretha. Fortfarande 1953 var hon blid, undfallande, svårartat beroende av Sibylla och Ingrid Björnberg och för blyg för att säga sin mening eller hävda en åsikt inför främmande personer.^{20,21} Vid riksdagens högtidliga öppnande det året gjorde hon sin mor sällskap in i rikssalen i högtidsstass.

¹⁶ Greta Olsson-Wright. Prinsessornas nya liv, del 2. Året Runt, 1965:2.

¹⁷ Barbro Alving. Min vän Margaretha. Vecko Revyn, 1964:13.

¹⁸ Brita Hiort af Ornäs. Prinsessan Margaretha. Vecko Journalen, 1950:43.

¹⁹ Martin Siwertz. Intervju med Sibylla. Okänd källa. Citerat i: Husmodern, 1949:17.

²⁰ Året Runt, 1953:24.

²¹ Sibyllas familj, del 2. Året Runt, 1960:36.

Uppenbarligen gjorde hon intryck vid tillfället för flera år efteråt fick hon varje fredag kl 14 ett fång röda rosor. Det spekulerades om en beundrare som var för blyg för att fria.

Hon fortsatte med en yrkespraktik på St Görans barndaghem. Hösten året därpå var det en fyra månaders kurs hos Sällskapet barnavård i Stadshagen där hon lärde sig sköta barn och skura golv och därefter en kurs i klädsömnad på Märthaskolan, körkort och ettårig kvällskurs i finare matlagning på Stockholms stads yrkesskolor. Som sömmerska var hon tillräckligt bra för att sy allt utom galastassen själv. Märthaskolan hjälpte till med tillklippningen av kläderna och sedan sydde hon dem färdigt. Tygerna brukade hon få i present. En fördel med att vara äldst var att hon hade första tjing på klänningsfärgen vid galor och att ingen av systrarna fick ha samma färg.

Hösten 1955 bättrade hon på sin franska på klosteskolan ”Marie Himmelsfärd” i Paris. Skolan hade 300 elever varav 35 helackorderade, var belägen på Rue de L'Amiral d'Estaing och drevs av Mlle Anita:

Dagen började med bäddning och städning. Kl 10 var det fransklektioner med 10 klasskamrater. Alla var från kända familjer men bara Margaretha var kunglig. Kl 14:30-16:30 besökte de tillsammans med en lärare museer, utställningar, kända platser osv. Kl 18 måste de vara hemma på pensionatet för läxor osv. På helgerna var det bio och teater. En hovdam såg till att hon inte försvann ut på stan som Audrey Hepburn i filmen Prinsessa på vift, fö en av Margarethas favoriter.²²

[”Maria Himmelsfärd” var en sk ”finishing school”, mer eller mindre obligatorisk för överklassflickor vid denna tid. De flesta av dem hade hållits hårt och fått hemundervisning eller gått i privatskolor och var inte särskilt världsvana. Här fick de träffa andra i samma situation och utbyta erfarenheter inför societetsdebuten. Det var en sorts yrkesskola för societetsdamer. På schemat stod språk, stenografi, maskinskrivning, sömnad, matlagning, bridge och museibesök. Kontorskunskaperna var till för ett eventuellt arbete i väntan på den rätte.]

Däremellan var det representation: ”Margaretha började ’synas’ som smal och litet gänlig tonåring när hon assisterade mamma vid invigningar och svängde runt i de första kadettbalerna. Sedan såg vi henne ganska sporadiskt under några år, det var då språkstudierna utomlands tog vid.”²³ Margarethas första kadettbal 1954 på Karlberg tog sig ut så här:

Efter att ha nigit och bockat för kommandanter, överstar och majorer etc etc, med fruar, samlades alla så småningom i något som jag tror kallas pelarsalen och övade hovnig- och bockningar. Hela tiden surrade en hel armé av fotografer omkring och intog strategiska positioner i alla vinklar och vrår. Plötsligt kallade trumpeter vid slottstrappan och fotoblixtarna stod som ett norrsken om nejden. Så kom prinsessan in [i grön spetsklänning och tonvis med stärkta underkjolar] i salen vid ”sin” kadetts arm och böjde lätt på huvudet mot oss som stod uppradade mot väggarna, och vi neg och bugade djupt. Det var alldeles dödyst, varför det stilla fras som uppstod när alla klänningar svepte ned över golvet, framstod som en högtidlig ljudeffekt.²⁴

²² Lena de Faramond. Jag älskar kajerna längs Seine. Vecko Revyn, 1955:29.

²³ Svensk Damtidning, 1957:24.

²⁴ Renée Holger. En bal, min bal. Husmodern, 1954:8.

Kom då 1956. Margaretha var 22 år fyllda, en frisk ung veckotidningsskönhet intresserad av gymnastik, ridning, friluftsliv, sylöjd, Harlequin-romaner och matlagning, kanske inte den skarpaste kniven i lådan men redo för något nytt.

Hon ”är verkligen stilig. Hon är en och åttio lång med en smidig och vacker figur, och hon vet om det. Hon rör sig med det bedårande tafatta behag som bara en lång flicka kan åstadkomma och som på ett ögonblick övergår i absolut ledighet.” Hon är en produkt av det mest sofistikerade av de skandinaviska hoven. Vid sidan av att gå på konstskola och lyssna på jazzmusik tycker hon om att rida, dansa, segla och åka skidor men dessutom ägnar hon en betydande del av sin tid åt sådant ”gott arbete” som sjuksköterskekurser. Hon är en driftig, självständig ungdom som ser till att hon får ut det mesta av den kungliga familjens hårt tillkämpade demokratisering och inte skattar någonting högre än sitt oberoende.^{25,26} De svenska prinsessorna äger en frihet som många andra kungligheter i världen kan avundas dem. De har fått en demokratisk uppfostran, de väljer i stort sett sina vänner själva, de har frihet i klädval också, och de får resa och promenera utan att hela staben av hovfolk följer i hämlarna.²⁷

Baksidan av skönmålningen var att Margaretha var blyg, osäker, oerhört känslig, tog åt sig av obetydligheter och vid motgångar föll ihop, grät och var deprimerad dagar i sträck. Hon var ytterligt noga i valet av vänner med vilket menas att de aldrig fick kritisera henne, inte det lättaste för övrigt eftersom hon var ”hemlighetsfull ända ned i tårna”. Främmande människor skrämde henne. Bäst trivdes hon med småbarn, heminredning och hundar. Fasaden var dock oklanderlig. Aldrig har en svensk prinsessa sett så bra ut på bild.

Kom då september 1956. Margaretha var i London för att bättra på sin engelska och bodde inneboende i Hampstead hos bekanta till Sibylla, herr och fru Desmond Boyle, en engelsk affärsman och hans svenskfödda fru. På dagen tog hon tunnelbanan fram och tillbaka till där hon praktiserade som lekledare på barnavdelningen av ”Middlesex hospital” tillsammans med dottern i huset Carina Boyle. Familjen hade lovat att hålla efter henne men överlät detta åt dottern. Ett misstag visade det sig. Margaretha inledde ett olämpligt förhållande med den fattige ädlingen Robin Douglas-Home. Läsaren hänvisas till nästa kapitel för alla intressanta detaljer.

*

Efter upplösningen av romansen fortsatte Margaretha sina studier. Hon ville följa med prins Bertil på hans pr-resa i Amerika sommaren 1958 men det fick hon inte. Vintern 1958/59 praktiserade hon en kortare tid på Karolinska Sjukhuset som biträdande arbetsterapeut utan lön. Sjukhusarbetet hade dock förlorat sin tjusning. Enligt en uppgift var hon tvungen att avbryta praktiken när en annan person sökte platsen. Hon fortsatte med en tvåårig utbildning i silversmide m m på Nyckelviksskolan 1960-1962. Hon började till slut få fason på sig själv:

Margareta trivs med att representera. [1959 blev hon beskyddare för Mitt sommarbarn. Året därpå gjorde hon en lång Amerikaresa med prinsessan Astrid av Norge och danska kusinen Margrethe.] ”Får hon bara visa vad hon kan och får uppskattning för det hon gör, så klarar hon saker och ting med glans”, är ett omdöme prinsessan fått.

²⁵ Svenska Dagbladet, 1958-05-06.

²⁶ Svenska Dagbladet, 1960-06-02. Newsweek om prinsessan Margaretha.

²⁷ Maria Ek. Inte längre rädd. Svensk Damtidning, 1960:16.

Lätt för att prata med folk och få t o m den suraste politiker att koppla av. Tycker illa om fjäsk.

Margaretha är i mångt och mycket en prinsessan Ensam. Hon är mer isolerad än sina systrar. Hon växte upp till drottning, uppfostrades till en tronarvinge medan systrarna tumlade om som ”små sessor”. Hon håller distansen, följs ständigt av en hovdam. Blir hon trängd i någon fråga där hon är osäker, kan hon i kraft av sin kungliga värdighet slå fast att ”det är så, för så har jag sagt”. I det liknar hon sin far, hon är den som mest liknar sin far till sättet, envis, omtänksam, inbunden, försjunker ofta i drömmar och blir borta för världen. Har alltid ett porträtt av sin far på nattduksbordet.²⁸

Margaretha blev i början av 1959 ihop med adelsmannen och civilekonomen Hans-Ulrich von der Esch (1928-2009). Inför dotterns 25-årsbal den 31 oktober anställde Sibylla ett formligt förhör med honom där hon ville veta hans ekonomi, framtidsplaner o s v innan han bjöds. Esch svarade att han i sin nuvarande situation inte hade råd att gifta sig med en prinsessa. Sibylla drog slutsatsen att han var mer intresserad av publiciteten än av Margarethas person och förbjöd henne att bjuda honom. Margaretha ställde då in balen.²⁹ Sådana påfrestningar tålde inte förhållandet. Sibyllas kommentar långt efteråt var: ”Om man förstår att ens barn kommer att bli olyckliga med en viss människa då avstyr man äktenskapet. Så gör alla föräldrar.”³⁰ But life goes on ...

Margaretha förefaller att vara rätt belåten med att vara ungarlsflicka. ”Lägg er inte i mina planer. Jag har det bra och har ingen tanke på att gifta mig just nu.” Hennes längd, 176 i strumplästen, genererar henne inte längre. ”Jag är stolt över att vara så här lång...” Sibylla har ställt sig mera positiv till ett äktenskap med en helt ofrälse svensk.

Margaretha läser på när hon ska träffa folk i officiella sammanhang. T ex en stor del av John Steinbecks produktion [inför Nobelhögtiden]. Hon besvarar sina friarbrev med ett vänligt nej. Har tagit körkort, men det krävdes många lektioner [21 stycken]. Som liten kallades hon ”Mimmi”, numera ”sessan Margaretha”. Har åsikter om det mesta, hon har ventilerat Kristina Michanecks debattbok [”Jungfrutro och dubbelmoral” (1962) om fri kärlek], raggarna, boxning, Mallorcasyster m m. Vid fester växlar kavaljererna, oftast är det sista dansen med värden. Är han för kort i rocken har hon då vanligen sparkat av sig skorna. Vid officiella middagar kommer hon i sällskap med sin hovdam Dagmar Nyblaeus.³¹

Maskerader är det roligaste Margaretha vet. Allra helst klär hon ut sig till vamp i kjol som slitsas upp över knäna, långt svart hår, lösögonfransar och krigsmålning. ... På Birgittas möhippa [1960] såg Margaretha till att alla klädde sig i babykläder. Hon klädde Birgitta i lekkolt, satte henne i en hage med potta och leksaker. Själv kom hon i stor rosett, nattlinne och nalle. Sen pratades det babyspråk hela kvällen, man drack saftkobbler i sugrör, satt på golvet och åt köttbullar med potatismos och hade urkul. ... Hon är en nattuggla. Älskar t ex efter en teater sitta vid en flaska rödvin och diskutera pjäsen, regin, skådespelarna etc. Hon kan hålla på med det till klockan 3 på morgonen. De enda gånger hon inte hänger med oss vänner ut är när hon vet att mamma Sibylla är ensam hemma. Sen hennes pappas död – hon avgudade prins Gustaf Adolf – står de

²⁸ Sibyllas familj, del 2. Året Runt, 1960:36.

²⁹ Sibyllas familj, del 2. Året Runt, 1960:36.

³⁰ Ebba Samuelsson. Prinsessan Sibylla. Svensk Damtidning, 1972:39.

³¹ Bertil Häggström. Sibyllas döttrar, del 1. Vad krävs för att bli Sibyllas svärson? Året Runt, 1963:1.

varandra mycket nära. ... Hon tycker om att titta på TV: Sport, nyhetsprogrammet Panorama & Familjen Flinta. Hon spelar bridge och vinner alltid.³²

Folk som träffar henne flyktigt har ibland kunnat stöta sig på hennes sätt. Hennes vänner har under årens lopp stått upp för henne och förklarat vilken förtjusande person hon är innerst inne, mjuk, varm, med gott hjärta. Men smidig är hon inte. Hon hävdar sin mening i en diskussion till *the bitter end*. Att följa med strömmen vet hon helt enkelt inte vad det är.

Det här är en typisk situation för prinsessan Margaretha. Man diskuterade en film borta på en tillställning och alla tyckte den var så förtjusande och prisade den i lyriska ordalag. Då upphov Sessan – som hennes vänner alltid kallade henne – sin röst och förklarade att det tyckte hon inte alls. Och därmed var hon inte färdig utan förklarade punkt för punkt varför hon inte tyckte om filmen. Hon älskade att kasta sig rätt in i en diskussion.

Ibland ser Sessan butter ut. Det beror på en fullständig oförmåga att förstå sig. Är hon "ur slag" märks det med råge.³³

Oktober 1963 var Margaretha på besök i England hos sin väninna Carina Boyle, nu gift Maitland, och fick affärsmannen John Ambler till bordet. Denne besökte under stort hemlighetsmakeri slottet för att godkännas av Sibylla. Margaretha och Ambler gifte sig borgerligt juni 1964. Ingen visste i början vem denne Ambler var. När första barnet, en dotter, föddes fick man veta det:

Huvudsaken är att flickan inte blir blåstrumpa. Det är en kvinnotyp som jag inte tål. Jag tror alldeles bestämt att en kvinnas lycka här i livet framför allt består i att få bli maka och mor. Se bara på min fru – syns det inte hur bra hon mår. ... Jag är inte säker på att ambitioner och ett knivskarpt intellekt är den bästa utrustningen för en ung dam, sex appeal och bra ställt med pengar tror jag är en fördelaktigare kombination. Och så är det alltid fint om hon kan ta livet med en nypa humor, framför allt måste man kunna skratta åt sig själv.³⁴

* * *

Birgitta ("Tuss" bland vänner, "Dittan" eller "Gittan" med Desirée) gick i slottsskolan fyra år till 1950 och därefter i Franska skolan där hon tog sin slutexamen 1954. Sedan var det ett halvt års vistelse på en schweizisk finishing school för societsdebutanter "Clos des Abeilles" där hon studerade franska, tyska, hemkunskap och teckning och erhöll nödvändig polityr genom att frotera sig med miljonärsdöttrar. Hon gick upp ganska så mycket i vikt där (10 kilo på sex månader!) och bantade hårt vid hemkomsten. En del av viktminskningen var vätskebrist. Det slutade med att hon fick vätskas upp med injektioner.

Birgitta kom aldrig till Franska skolan utan sin guvernant, Ingrid Björnberg, hovdamen Maj Vicander eller något annat förkläde. Hon och de övriga kungabarnen inkl CG hämtades under lunchrasten med bil för att äta mat hemma och träffa Sibylla som åt sen frukost. CG kommenterade långt efteråt att Sibylla var en riktig "kycklingmamma". Maten stod

³² Barbro Alving. Min vän Margaretha. Vecko Revyn, 1964:13.

³³ Husmodern, 1964:15.

³⁴ Husmodern, 1965:46.

framdukad kl 11-13 eftersom barnens schema varierade. Deras engelska guvernant satt med. Kanske för att dämpa känslorna för det gick alltid livligt till. Birgitta gjorde framstötningar att få åka spårvagn men det ansågs inte passande. En del lunchraster måste det dock ha blivit eftersom Birgitta i sina memoarer berättar om hur flickorna bytte smörgåsar med varandra. Klasskamraterna tyckte det kungliga pålägget var spännande. Birgitta tyckte det var spännande med limpskivor och prickig korv.

Till jul- och sommarloven kom pojkarna från Lundsberg och Sigtuna internatskolor in till stan och deltog i festerna. Dessa formaliserades allt mer under sluttiden i skolan. Fick man ett inbjudningskort med tiden 19:25 betydde det att prinsessan Birgitta anlände 19:30. Flickorna knixade för henne som konvenansen krävde men stämningen lättade snabbt. Något duande var det dock aldrig fråga om. I början hade Birgitta och Desirée varsin dansklubb men de följde alltid med på varandras danser så klubbarna slogs ihop. Man ambulerade mellan deltagarnas våningar. Det fick inte "vråkas". Det var grillkorv, läskedrycker eller saftbål och grammofonmusik. Danslärare var Holger Rosenqvist. Sessorna tränade även balett för Brita Geijerstam.

Läsåret 1955/56 gick Birgitta på Märthaskolan för att lära sig sömnad och tillskrining och två gånger i veckan på Borgarskolan för att bättra på sin engelska. Hon tog också körkort. 1956 kom hon in som extraelev på utbildningen till gymnastikdirektör vid Gymnastikhögskolan (GCI). Utbildningen där var tvåårig. För att få ut examen krävdes gymnasiekompetens i matematik, fysik och kemi som hon hade valt bort men nu var tvungen att läsa in. Den fysiska formen var heller inte så bra. Hon tränade intensivt. Första året på GCI blev således mycket hektiskt. Birgitta hade från början tänkt sig bli sjukgymnast men det skulle innebära att ge främmande människor massage vilket Gustaf VI och Sibylla ansåg otänkbart. "Frisklinjen" gick däremot bra. Frågvisa journalister som ville veta varför denna ansträngning avspisades med "Om det blir republik har jag ett borgerligt yrke som gymnastikdirektör att falla tillbaka på."³⁵ I utbildningen ingick att ta skepparexamen och att bekanta sig med olika idrotter. CG insisterade på att följa med på boxningsmatchen mellan Ingemar Johansson och Henry Cooper på Johanneshov. Det blev en blodig affär som Birgitta försökte förklara bort med att det var lingonsylt i handskarna.

Birgitta slutade som 4:a i en klass av 28. 1958 praktiserade hon som gymnastiklärarinna på Broms skola för att få ut legitimationen. På lagstiftningen fick hon inte kvittera ut någon lön för arbetet. Alla eleverna, inkl CG, var mycket uppspelta över att ha en riktig prinsessa som lärare och ordningen var sisådär. Birgitta kontrade med hård regim: Eleverna var antingen för upptagna av gymnastiken eller för trötta av den för att bråka under hennes lektioner. Det gick rykten om att hon hade en kärlekshistoria. Den utvalde var klasskamraten och ishockeyspelaren Sven "Tumba" Johansson som även han hade kommit in som extraelev. Förhållandet startade sista terminen och pågick 1.5 år.

Genom åren har jag fått samma fråga tusen miljoner gånger: "Hörru, hände det något mellan dig och prinsessan Birgitta, egentligen?" För första gången ska jag berätta och jag gör det med prinsessans tillstånd. Faktum är att jag ringde upp henne innan jag skrev det här och frågade henne om jag skulle berätta. Hon hade ingenting emot det, och hon har noggrant läst igenom det kommande och godkänt det. Jag inleder med prinsessans egna korta version. Så här ser hon tillbaka på vår kärlekshistoria:

³⁵ Sibyllas familj, del 3. Prinsessan Birgitta. Året Runt, 1960:37.

”Sven Tumba var min första kärlek. Han var liksom jag mycket intresserad av idrott. Det var väl inte så konstigt i ungdomens dagar att man fattade tycke för varandra. Sven var för mig en charmig, kul och humoristisk kille, som jag i ungdomlig yra föll pladask för. Jag var inte van vid att i mina kretsar bli så intensivt uppvaktad som jag blev på ett så naturligt och chosofritt sätt. Därför är jag och ”Nenne” och hela hans familj fortfarande mycket goda vänner. Golfen är i dag en gemensam nämnare.”

Svaret på den inledande frågan är alltså: JA! Vi var varmt och djupt förälskade i varandra. Dessutom var det faktiskt så att jag var hennes första kille.

...

Säkert är det många som undrar hur det är att vara tillsammans med en riktig prinsessa. En sak är klar – det är inte lätt! Men å andra sidan väldigt kul... och spännande! I vanliga fall kan man ta sin käresta i handen och vandra ut i naturen eller vart man önskar. Med en prinsessa är det annorlunda, mycket annorlunda. Allt man gör tillsammans måste ske i smyg. Det kräver list, och ibland även en god portion tur för att man inte ska bli avslöjad. Grundstrategin för att träffas var enkel. Den gick ut på att prinsessan, eller ”Sonja”, blev skjutsad av sin privatchaufför - som hette Alvergård om jag inte minns fel – till en väninna för att plugga. Hos väninnan hämtade jag upp Sonja, och sedan åkte vi till en lånad lägenhet eller något annat ställe där vi kunde umgås ogenerat och ostört. Vad vi gjorde? Precis det som ungdomar alltid har gjort när kärleken slår till och känslorna svallar. Det är inget konstigt med det. Även prinsessor och kända idrottsmän är ju i grunden vanliga människor. ... Så småningom svalnade våra känslor. Det var svåra omständigheter med en massa hysch-hysch och hemlighetsmakeri, och det var inte lätt för någon av oss.³⁶

I sina memoarer redovisar Birgitta en egendomlig episod med Expressenjournalisten Gösta Ollén. Denne trängde sig helt sonika in i hennes våning och gick runt och letade i rummen och t o m i garderoberna efter ”Tumba”. Detta verkar integritetskränkande i överkant men kvinnor och barn – även kungliga sådana – fick tydligen denna tid finna sig i lite av varje.

1960 vann Birgitta lag-SM i florett. Därefter var hon i München för att bättra på sin tyska och träffade då sin blivande man prins Johan Georg av Hohenzollern-Sigmaringen (”Hansi” bland vänner). Familjen var detroniserad sedan 1918 men fortfarande förmögen. De gifte sig 1961. Det blev både en svensk och en tysk ceremoni. CG var marskalk. Trots titeln får nog Hansi betraktas som borgerlig. Även prinsessan Astrid av Norge gifte sig borgerligt vid denna tid. Arbeiderbladet (s) i Oslo kallade det för ”prinsessrevolutionen”. Birgitta påstod långt efteråt att hon hellre gift sig med sin ”drömman” från Romolympiaden augusti/september 1960 men att Hansi var ett lämpligare parti.

Efter giftermålet försökte Birgitta anpassa sig till tillvaron som hemmafru vilket inte gick så bra. ”Det är Hansi som faller de avgörande orden – traditionen inom den Hohenzollerska ätten säger att mannens vilja är lag. Birgitta vill roa sig men han säger nej.”³⁷ Hon inledde förbindelser, arbetade som modell, gav ut en grammofonskiva för motionsgymnastik, gjorde reklam för ett magnetiskt armband som skulle vara bra för hälsan, skrev sina memoarer m m. Uppväxten sammanfattade hon som att ”vi skulle vara som alla andra barn, men kungliga”:

³⁶ Sven ”Tumba” Johansson. Mitt rika liv eller Den nakna sanning. Stockholm: Sellin & Partner, 1995.

³⁷ Husmodern, 1968:20.

Det var en minst sagt prövande upplevelse för mig att börja bland andra barn i Franska skolan. Men så småningom övervann mitt goda andliga läkkött chockverkningarna, det gick bättre och bättre och till slut trivdes jag utmärkt i den nya miljön. För andra barn är skolan ett tvång, för oss prinsessor innebar den ju motsatsen. En ny sorts självständighet, ett ökat oberoende, en något mindre kringskuren rörelsefrihet.

...

Lärarinnorna har också berättat om ett annat problem : det hände att de flickor i klassen som jag kom att bli särskilt god vän med och som bjöds hem till Slottet, visade tendenser att känna sig märkvärdiga och rentav sätta sig på de andra. Inte begrep jag något av detta på den tiden, men dunkelt föresvävade det mig naturligtvis att jag borde fördela gracerna.

...

Vägen mellan Slottet och skolan fick vi aldrig gå till fots, utan vi blev körda både dit och hem i en av hovets bilar. Naturligtvis var detta, för att använda min dåtida vokabulär, urvisset, men vi fann oss som vanligt utan större protester i arrangemanget. Särskilt tråkigt var det att aldrig få gå ut och strosa på gatorna med sina klasskamrater efter skolan, aldrig få gå hem till goda vänner och dricka te.

Och än värre kändes det när jag kom upp i den ålder då de andra flickorna började gå ut och dra på Strandvägen med pojkar på eftermiddagarna.

...

Ungefär i de åren började jag överhuvudtaget fundera över mig själv och mitt eventuella egenvärde. Jag överraskade mig med att undra om mina kamrater tyckte om mig och om mina kavaljerer gillade mig för att jag var den jag var eller om de sökte mitt sällskap för att jag var prinsessa.

När de tankarna först dök upp i min hjärna var det en otäck sensation – och ännu i dag tycker jag det är hemskt när jag grips av det tvivlet. Jag blir lätt misstänksam och stingslig när folk, ursäktat uttrycket, larvar sig bara för att de vet vem man är. När de inte är sig själva utan blir onaturliga och tillgjorda bara för att jag råkar vara prinsessa.

...

Jag måste erkänna att det alltid funnits ett visst avstånd mellan andra människor och mig. Min uppfostran och min medvetenhet om vem jag var gjorde mig reserverad. Det fanns helt enkelt ingen jag vågade lita på helt och hållet.³⁸

*

Desirée ("Hé" eller "Hes" bland vänner) gick i slottsskolan fem år fram till 1950 och därefter i Franska skolan där hon avlade slutexamen 1956. Liksom Birgitta hade hon valt bort matematik, fysik och kemi. Sedan vistades hon i Schweiz ett halvår på Château D'Oex där hon liksom de övriga systerarna studerade språk och erhöll polityr, gick 1958 en fyramånadersutbildning hos Sällskapet barnavård i Stadshagen och en tvåårig förskolläraryr utbildning på Socialpedagogiska seminariet. 1961 gick hon samma ettåriga matlagningskurs som Margaretha och 1962 en tvåårig utbildning i konstvävning vid textillinjen på [Konstfack](#) i Stockholm. Däremellan var det representation. Hon och Birgitta brukade ofta följas åt. Birgitta var rättfram och utåtriktad. "En Christina Scholin med krona på huvudet." Desirée var hennes motsats: tillbakadragen och sval i sättet, samtidigt högdragen, blyg och osäker. Hennes lärare på textillinjen fru Edna Martin:

³⁸ Anita Lagercrantz. Intervju med prinsessan Birgitta. Vecko Journalen, 1964:11-17.

När prinsessan Desirée i september 1962 började på textilavdelningen på Konstfackskolan hade hon anmält sig bara på ett år. Den gången låg hennes intresse för handslöjd mera på hobbyplanet och hon hade väl tänkt sig att ett år kunde räcka för att pyssla med mönsterritning, vävning, konstsömnad och andra textila färdigheter. Men under det första årets två terminer ändrades hela hennes inställning. Hon går nu tredje terminen på Konstfack och ämnar fortsätta ända fram till bröllopet i vår.

Under dessa tre terminer har prinsessan gjort oerhörda framsteg. Det märktes så väl i början, att hon inte tog sin egen begåvning på allvar. När hon visade mig vad hon åstadkommit skrattade hon vanligen ett smittsamt skratt som ungefär ville säga att ”det här är naturligtvis inget märkvärdigt”. När hon så kom underfund med, att jag *brydde mig om* de små krokarna hon gjort, att de intresserade mig, blev hon ytterst förvånad. Tills hon rätt som det var började bli medveten om sin talang, slutade skratta och blev minst lika intresserad som de kamrater som genomgick yrkesutbildningen. ... Framförallt har hon uppvisat ett utmärkt färgsinne, som röjer en ursprunglig begåvning.

[Detta skall inte tolkas som att Desirée glömde bort vem hon var.] På en klassresa till Göteborg i mars 1963 ville ”kassören” för resan bjuda henne på tågbiljetten vilket Desirée vägrade. Efter mycket dividerande rätade hon upp sig, tittade personen i ansiktet och sade högdraget ”Du kan väl inte tala om för *mig* vad *jag* skall göra.”³⁹

Desirée var även något av en taskmört. Under förberedelserna till Birgittas bröllop låtsades hon vara journalist och ringde upp Ingrid Björnberg med alla möjliga konstiga frågor.⁴⁰ En annan gång ringde hon upp en väninnan som hon visste sökte barnflicka. Desirée med förstådd röst: – Jak vara i Ståkkholma på blixervisita och kunna hjälpa genast, Madame, jag hava rekommendation från fina familj i Europa. När väninnan stammande försökte lägga på luren fortsatte Desirée skoninglöst: – Jak komma meddetsamma med mitt gepäck!⁴¹

På direkta frågor svarade Desirée att hon ville gifta sig med en helt vanlig man, inte någon kunglighet. Den utvalde var länge sonen till Sibyllas kammarherre greve Greger Lewenhaupt (1937-1960) arvtagare till fideikommissen Geddeholm men denne omkom i en skidolycka en kort tid före det tilltänkta bröllopet. Desirée var så deprimerad att Birgitta övertalade hennes väninna Eva Norlin att flytta in på slottet, hålla henne sällskap och se till att hon kom igenom dagen. Till hösten hade Desirée hämtat sig och följde med Birgitta på en pr-resa till Amerika. Hon gifte sig 1964 med friherre Niclas Silfverschiöld arvtagare till fideikommisset Koberg. Frieriet satt långt inne. Enligt Expressenjournalisten Gösta Ollén blev han faktiskt ombedd av hovet att skriva några rader om romansen för att ”det skulle bli något”. Desirée lär därefter ha friat själv. Bilder från bröllopet visades på en sovjetisk fotoutställning som exempel på hur den kapitalistiska överklassen roade sig på det arbetande proletariats bekostnad.⁴² Bröllopsglädjen dämpades av en arvskatt på godset på en miljon kronor som tog flera år att arbeta av.

* * *

³⁹ Husmodern, 1964:8.

⁴⁰ Lisa Killander & Margit Fjellman. Om prinsessan Desirée. Husmodern, 1964:23.

⁴¹ Inga-Lill Sjöström. Om prinsessan Desirée. Allers, 1971:50.

⁴² Svenska Dagbladet, 1964-10-08.

Christina ("Titti" bland vänner) kom att få en annan utbildningsgång än sina systrar. När CGs uppfostringsråd beslöt sig för att sätta honom i Broms skola lades slottsskolan ned och Christina började på Franska skolan 1951 efter bara ett år i slottsskolan. Birgitta och Desirée hade en avgångsexamen från Franska skolan men ingen studentexamen, det fick däremot Christina.

Franska skolan beskrevs av samtiden som mycket demokratisk:

Skolan där man kan få vara sig själv; där varken språk, religion, ras eller hudfärg väcker uppseende bland kamraterna, och där ett gott sätt och ett hänsynsfullt uppträdande anses vara förutsättningen för all bildning – även den intellektuella. ... I Franska skolan väcker ingen uppseende. När man fått på sig den blå skolrocken med initialerna EC (École Française) har alla samma chans att få vara bara skolkamrater, vare sig man är en Prinsessa från landets regerande kungahus, en utländsk diplomatdotter eller en vanlig liten svensk flicka med trubbnäsa och linlugg. Förmodligen har det också varit prinsessan Sibyllas åsikt om Franska skolan, eftersom hon valt att låta sina tre yngsta döttrar börja just där efter slutad slottsskolgång. Prinsessan Birgitta har just "gått ut sjuan", likaså prinsessan Desirée och nu pluggar prinsessan Christina i tredje ring, helklassisk gren, med både latin och grekiska på schemat för att bli kungahusets första kvinnliga studentska.⁴³

Men Sibylla såg raskt till att Christina särbehandlades:

I klassen på franska skolan var de 17 stycken. Alla klasskamrater var väl instruerade att inte avslöja något om Titti för pressen. Kamraterna fick inte säga du utan skulle säga Titti. Likaså lärarna, men latinläraren envisades med att säga Prinsessan. Bortsett från det behandlades Titti av lärarna precis som eleverna. Kunde hon inte latinläxan, men det kunde hon för det mesta, skällde latinläraren lika mycket på henne som på de andra i samma situation.⁴⁴

[Situationen var komplicerad. Demokratins teori är vackrare än dess praktik:] – Det var först när jag började skolan som jag uppfattade mig själv i en särställning. Eller, det var snarare andra barn som fick mig att inse det, genom att alltid låta mitt ord vara utslagsgivande. Och jag utnyttjade det naturligtvis. Jag blev säkert lite av en översittare. – Betonades din särställning i din uppfostran? – Vad jag först och främst fick reda på, var vad jag inte fick göra. Vad som däremot aldrig betonades var att jag genom min ställning kunde ta mig vissa friheter.⁴⁵

Christinas umgänge kontrollerades så att inga "lycksökare" nästlade in sig. Medan CG under skolgången faktiskt umgicks med sina klasskamrater var det få av Christinas klasskamrater som slapp igenom nålsögat:

Titti var vänlig men reserverad mot sina klasskamrater och det var inte någon tät trafik av klasskamrater på slottet. Antonia Ax:son Johnson var den enda som blev bjuden. Den övriga klassen var bara på slottet en enda gång och det var när abuterientmössorna skulle sys. Till Tittis studentskiva var också bara Antonia Ax:son Johnson inbjuden.

⁴³ Franska Skolan. Svensk Damtidning, 1962:18.

⁴⁴ Monica Wadstedt. Så har det gått för Christinas klasskamrater. Svensk Damtidning, 1973:15.

⁴⁵ Adam Inczédy-Gambos & Henrik Palmstierna. Om prinsessan Christina. Husmodern, 1972:17.

Hon åt heller inte lunch i skolan utan hämtades i kungliga bilen för lunch på slottet.⁴⁶

Christina tog studentexamen 1963. Hon hade under sommarloven bott inneboende i en fransk familj för att bättra på franskan. Betygen var bra. Till hösten fortsatte Christina tillsammans med Antonia sina studier på Radcliffe College i USA. Radcliffe var en utbildningsinstitution för flickor nära förknippad med Harvard University och med ungefär samma krav. Christina skrev en uppsats om svensk utvandring till Amerika och studerade även musikteori och holländsk 1600-talskonst. Därefter kallades hon hem. Det spekulerades i en kärlekshistoria och att Sibylla inte ville se en upprepning av Margarethas kärleksaffär eller att det blev för dyrt. Det fanns även tecken på att den demokratiska atmosfären ”over there” var väl massiv. Efter att ha tillbringat ett år i Amerika visste prinsessan Christina varken ut eller in:

* Hur uppfattar ni rollen som prinsessa i en modern demokrati som den svenska?
– Jag vill säga att jag egentligen inte uppfattar mig som en roll. Det är väl det att jag försöker som en ung människa leva ett normalt liv som kan vara två olika liv kanske – jag är student, privatperson, och även prinsessa, officiell symbol för Sverige.⁴⁷

Återkommen till Sverige fortsatte Christina med två år konsthistoria på Stockholms universitet med målsättningen museiintendent. Hon påbörjade en uppsats om plafondmålningarna i rikssalen på Drottningholms slott som hon aldrig lyckades slutföra. I stället blev det representation hemma och utomlands:

Hon fann representationsplikterna både tråkiga och svåra. Hon besvärades av den närgångna uppmärksamheten. I början när hon skulle hålla tal rodnade hon lätt. Många gånger såg man prinsessan Christina högröd i ansiktet inta talarstolen och med entonig hög röst läsa upp sitt tal. Hon stakade sig ofta. Hon tyckte hemskt illa om att bli fotograferad vid alla möjliga tillfällen. Men så småningom lärde hon sig att uppskatta fördelarna med att vara en offentlig person.

– Man kommer i kontakt med en oerhörd mängd intressanta människor som man aldrig skulle få träffa annars, har hon sagt. Man får resa och se mycket. Man är tvungen att sätta sig in i en massa olika situationer och förhållanden.

Idag är Christina avspänd och naturlig när hon uppträder inför offentligheten. Hon stakar sig inte längre och störs inte av fotoblixtarna. I stället för att vända bort huvudet som det kunde hända att hon gjorde förr fyrar hon av ett antal bländande leenden mot fotografen och försöker på alla sätt vara tillmötesgående.⁴⁸

Christina följde sin mor i spåren när det gällde frispråkiga intervjuer. I en tv-intervju mars 1967 framförde hon t o m att hon tyckte det var fel att en kvinna inte dög som regent.⁴⁹ Gustaf VI påstås uppfattat henne som en sådan tillgång att han vädjade till henne att skjuta upp detta med äktenskap till dess CG blev myndig.⁵⁰ Hon var så populär att det t o m fanns de som efter Sibyllas död när hon blev rikets första dam tyckte att det var synd att hon var CGs syster. Hon passade till drottning. Vardagen var dock inte lika glamorös: ”Att vara rikets första dam? Det är ingen heltidssyssla. Det är säsongbetonat med en uppdragstopp i april-maj. Man kan inte

⁴⁶ Monica Wadstedt. Så har det gått för Christinas klasskamrater. Svensk Damtidning, 1973:15.

⁴⁷ Göran Lundberg & Lars-Erik Örtengren. Mellanstick : intervju med prinsessan Christina. SVT, 1967-03-04.

⁴⁸ Svensk Damtidning, 1976:26.

⁴⁹ Göran Lundberg & Lars-Erik Örtengren. Mellanstick : intervju med prinsessan Christina. SVT, 1967-03-04.

⁵⁰ Christina Franzén. Christina och Carl Gustaf har lovat att inte gifta sig. Svensk Damtidning, 1970:7.

leva [på det sättet] för enstaka och oregelbundna officiella engagemang. Det blir en slags fasansfull evighetssemester.”⁵¹

För att fylla upp dagen började hon arbeta oavlönat på deltid. 1971 på utrikesdepartementets informationstjänst där hon bl a höll kontakt med utländska gäster på besök i Sverige. 1973 på en praktikplats på Röda Korset. Hon planerade att fortbilda sig vid Röda Korsets högkvarter i Genève men gifte sig 1974 med affärsmannen Tord Magnusson.

* * *

För att förstå den situation Hagesessorna befann sig i när de ville utnyttja sin utbildning till annat än att pråla med måste man gå till grundlagen §45 av 1809 års regeringsform: ”Varken Svea Rikes kronprins och arvfurste eller prinsar av det kungliga huset skola hava någon livgeding [inkomst av personlig förläning] eller civilt ämbete.” Detta innebar att prinsarna fick leva på apanage, förmögenhet, näringsverksamhet eller ett militärt ämbete. Professorn i juridik Robert Malmgren (1875-1947) tolkade i sina kommentarer lagen som att den även gällde prinsessor.⁵² I praktiken var det ännu hårdare restriktioner. Prinsar och prinsessor fick inte heller arbeta i privatägda företag. Juridiken var dessutom så oklar för egna företag, befrielsen från deklara-tions- och skatteskyldighet, reklamvärdet visavi konkurrenter att vara kunglig m m, att yrkesvalet i praktiken inskränkte sig till godsägare eller konstnär där det fanns prejudikat.

För Margaretha gick det så här: Hon arbetade ett tag på Norrbackainstitutet utan lön. Hon fick dock inte ”stå i vägen” för andra svenska medborgare i deras yrkesverksamhet. Så fort det kom en sökande till hennes tjänst fick hon sluta. Hennes systrar Birgitta och Desirée kom inte ens så långt. Det fanns visserligen propåer om att ”civilt ämbete” skulle tolkas som ”statligt civilt ämbete” och att de således skulle kunnat arbeta i folkskola, kommunal flickskola eller realskola. De funderade på att öppna en egen skola och Birgitta hade ett erbjudande att bli gymnastiklärarinna i den skola för furstebarn som markgreven av Baden inrättat i en flygel av sitt slott Salem nära Bodensjön där t ex prins Philip hade gått.⁵³ Men ingenting kom ut av det och så gifte de sig. Utbildningen var dock inte bortkastad. Det blev mycket väluppfostrade barn och fantastiskt välinredda bostäder.

Sibylla var bitter: ”Hur mina döttrar än gör så är det fel. Har de inget yrkesarbete, anses de som otidsenliga lyxvarer. Tar de ett betalt jobb, tycker man att de uppbär en lön som andra skulle bättre behövt. Ett obetalt [arbete] är galet det också.”⁵⁴ Ståndsmässig sysslolöshet var tydligen det som förväntades av dem. Svårt att leva upp till med den Coburgska förmögenheten konfiskerad. Av bitter nödvändighet rörde sig Sibylla i riktningen yrkeskvinnors klubb i högre ståndsversion. När frågan om kvinnlig tronföljd avfördes från den politiska dagordningen i början av 1970-talet gick hon t o m till attack mot grundlagsberedningen som hon ansåg diskriminerade kvinnor.⁵⁵

Margaretha, Birgitta och Desirée gifte sig 1961-1964 och försvann in i en borgerlig tillvaro. Margaretha hade svårast att anpassa sig. Hon ville gärna bemötas utifrån sin rang, tituleras

⁵¹ Kerstin Hallert. Svenska Dagbladet, 1973-08-01.

⁵² Robert Malmgren. Sveriges grundlagar och tillhörande författningar med förklaringar. Stockholm : Norstedt, 1957.

⁵³ Året Runt, 1958:3.

⁵⁴ Margit Vinberg. Christina aktiv i Röda kors-hjälpen: Jag har fått en ny världsbild. Vecko Journalen, 1974:12.

⁵⁵ Michael Jägerblom. Prinsessan Sibylla till attack mot grundlagsberedningen : Varför duger inte en kvinna på tronen? Vecko Journalen, 1972:38.

prinsessa och att omgivningen knixade för henne i sällskapslivet. Samtidigt hade hon svårt att hantera kontrasten mellan det tillbakadragna liv hon förde och den uppmärksamhet hon väckte så fort hon visade sig. Det fanns en teori om att hon gifte sig med en engelsman för att kunna gå i landsflykt. Hon och Birgitta undvek varandra. Medan Margaretha vinnlade sig om en kungligt konservativ stil blommade Birgitta ut i fri kärlek, golf och huvudlösa uttalanden. Rubrikerna om henne var av typen ”Den blonda tandgnistrande, behålösa barfotapinglan Birgitta.”⁵⁶ Paret Birgitta & Hansi bodde i en 14-rumsvilla med inbyggd trädgård och swimmingpool där CG ofta var gäst. Hansi var visserligen akademiker men hade även han en uppsluppen sida som tilltalade CG: ”De driver hejdlöst med varandra, drar otaliga inte alltid rumsrena historier och tävlar med varandra om att hitta på ibland ganska handgripliga skämt. Vatten i nubbeglasen och stolsbortdragning just när den andre skall sätta sig hör till favoritskämt.”⁵⁷

Christina har efteråt påstått att alla systrarna förväntades gifta sig kungligt. Sibylla gjorde åtminstone tre försök i den vägen: Sommaren 1959 tog hon med Margaretha, Birgitta och Desirée till Grekland på vad som förefaller ha varit en inbjudan att presentera dem för den grekiske kronprinsen Konstantin, 1960 organiserade hon en egen slottsbal med inbjudna kungliga ungdomar och 1962 var prinsessorna bjudna på den spanske kronprinsen Juan Carlos bröllop. Greklandsbesöket (?) förefaller ha genererat en officiell förfrågning av shahen av Iran (Birgitta, 1959) och en inofficiell av prins Konstantin av Grekland (Desirée, 1960). Båda avvisades. Eftersom det under shahens tid fanns en klausul om att han bara fick gifta sig med en muslimsk kvinna har det rests en del invändningar mot uppgiften om frieriet men kanske förväntades Birgitta konvertera. Hur som helst gifte sig Shahen kort efteråt med Farah Diba. Sista möjligheten hade varit för Christina att 1968 gifta sig med norske kronprinsen Harald men han valde mot sin fars vilja f d butiksbiträdet Sonja Haraldsen. Kung Gustaf Adolf och drottning Ingrid närvarade vid bröllopet men varken Sibylla, Christina eller syskonen. Det nordiska prinsessutbytet var slut och uppenbarligen fanns en bitterhet.

⁵⁶ Expressen, 1972-01-27.

⁵⁷ Året Runt, 1971:5.